

MORZE (2520) *sb n*

morze (2519), (*rus.*) **morie** (1); morze : morie *BielKron* (517:1).

o oraz e jasne (*Cn e pochylone*).

sg N morze (348). ◇ *G* morza (528). ◇ *D* morzu (92), [morzowi]. ◇ *A* morze (569). ◇ *I* morzem (344); -em (49), -(e)m (295). ◇ *L* morzu (565). ◇ *V* morze (8). ◇ *pl N* morza (21). ◇ *G* m(o)rz (1). ◇ *A* morza (28). ◇ *I* morzami (3) *BudBib*, *StryjKron*, *Calep*, morzmi (1) *BielKron*. ◇ *L* morzach (5) *BielKron*, *BudBib*, *KochPs*, *StryjKron*, *GosłCast*, morz(o)ch (2) *RejWiz*, *RejZwierc*; ~ -ach (3) *KochPs*, *StryjKron*, *GosłCast*, -äch (2) *BielKron*, *BudBib*. ◇ *du I* (*cum nm*) morzoma (5) *BielKron* 292, 461v, *Mącz* 74d, 175c, 287d.

Sł stp, *Cn* notuje, *Linde XVI – XIX w.*

1. Duży, naturalny, międzykontynentalny zbiornik wody lub jego część; także jezioro; mare *Murm*, *Mymer*¹, *BartBydg*, *PolAnt*, *Mącz*, *Calag*, *Calep*, *Cn*; *aequor*, *fretum*, *pontus*, *salum Murm*, *Mącz*, *Calep*, *Cn*; *altum Mącz*, *Cn*; *pelagus Murm*, *Cn*; *oceanus Mącz* (2509) : *BierEz* D4, D4v [11 r.], G3v, I2v, I4v (24); Wielkie zaburzeniję wftalo na morzu/ tak aż lodziá fie zaléwala/ ij poczęła tonątz. *OpecŻyw* 44, *nlb* 3, 53, 54 [3 r.], 54v [2 r.], 74, 193; gdy zanglyey opath pomorzu od krolya fwego yechal *PatKaz I* 2, 14; *PatKaz III* 113; *Murm* 19, 23 [3 r.]; *Mymer*¹ 36 [2 r.]; *Oceanus*, mare magnum, morze, ktore swyat obeszlo *BartBydg* 100b, 83, 87, 157; iako iest znać w Lofofiu, ktori bliżey morza/ ten iest gorłzy/ á iako daley od morza, thym lepłszy *FalZioł IV* 45b, I 6a, 142a, III 28c, IV 31c, d (20); Czo iest morze, odpifał [*Sekundus*] tak, fwiata oblanie, zwiázek włzego przyrodzenia, fmiáłość żywota, prog ziemie, rozdzielenie kroleftw, gołpoda wod, ftudnicza chmur. *BielŻyw* 135, 28, 34, 36, 56, 114 (9); *BielŻywGlab* 12 [2 r.]; *MiechGlab nlb* 23, 29, s. 17, 22, 24 (14); *BierRozm* 25; powiedzial o Zamczech [...] ysz ony dla Hetmanow náfzych morskich ktorzi sawłdi po morzv chodzą na ymye chayredin niełfá bespeczny na morze snich wyezdacz *LibLeg* 10/67, 7/100, 9/54, 10/67, 68v, 71v, 11/78v; In mari [...] W morzu droga twoia miły panie/a sciefzki twoie w wodach wielkich *WróbŻołt* 76/20, 64/6, 73/13, aa2v, aa5 [3 r.], aa5v (18); Skrążywszy świat wkoło i morza niemało, Żeś w niebie niebył, małoć się to zdało *RejŁas w.* 44; *RejPs* 34v, 69, 69v, 71v, 94 (11); *RejJóz* Q3v; zgromádziwłszy y fpráwiwłszy wielki załthęp/ pułcił fie po morzu ku Włoskiej ziemi [*cepit Italiam navigare*] *HistAl* B5v, B5v, B6, B6v, B7v, B8v (20); *KromRozm I* Lv, L2; *MurzHist* O4v; *MurzNT Matth* 14/24, 18/6, *Mar* 1/16, 9/41; nyemogłá mi ták wyelka odchłáń mokrego żywyoła (to yest morzá) á dálekoć żyem fłukánya drogyey perły zábronic *KromRozm III* O3v, C7v; *Diar* 73; A nyeprziacyele ich w morzu zátonęli *LubPs* Sv, F3v, M3v, R6, S3v, T5 (18); *KrowObr* 21, 171, 175; *RejWiz* A5v, 5, 12 [2 r.], 13, 45 [2 r.] (23); Y náfzwał Bog fułzáf/ ziemiáf/ á zgromádenie wod/ Morzá [*maria*]. *Leop Gen* 1/10; A wftápiwłfy do łodzi/ przewieźli fie ná onę ftronę morzá [*trans mare*] do Káphárnáum *Leop Ioann* 6/17, *B2, *Ex* 14 arg, 14/2 [2 r.], 9, 16 (71); *RejFig* Dd4v; PO zburzeniu Troiyye/ cí co vciekáli/ Długo fie y z żonámi/ po morzu tułáli. *RejZwierc* 47v, 23v, 31, 31v [2 r.], 45, 51 (16); A gdy náfádli ná mieyfce gdzie fie dwie morzá fchodzą [*in locum bimarem*]/ otráfcił fie okręt *BibRadz Act* 27/41, *Gen* 1/10, *Ex* 14/2 [2 r.], 9, 16 [2 r.], 21 (66); *OrzRozm Ev*, Q4; ktory żeglarz nieprzywykl morzu niełpokoynemu/ niemá zwyczáiu dobrego. *BielKron* 250; Acháiiá fzeroka ziemiáf Grecyye/ ze włzáf morzem opłynęłáf/ okrom ftrony pułnocney *BielKron* 272v; pułciłem fie s fwoim towarzyfzem

Márkiem Zenonem ná morze po kupiectwie *BielKron* 449, 9, 20, 21 [2 r.], 23v [2 r.], 25 (226); Bo choćia drugi wzacnym domu fię urodzi/ Ieſli morza nieſwiadom/ ieſli niezna nieba/ Ani żaglow/ ani mu ftim zwierzać trzeba. *KochSat* C, A2v, A3v, A4; Alcio, Ptak ktory w poſrząd zimy nád morzem fię lęże á tego czaſu morze ſpokoyne yeft. *Mqcz* 6c; Procurrens sinus inter duo maria, Nieyáko wynioſły brzeg miedzi dwiemá morzomá. *Mqcz* 74d; Fluctivagum mare, Wełniſte morze *Mqcz* 131c, 4a, d [2 r.], 7b, 8a, 24a [2 r.] (113); *Prot* A4 [2 r.], B2v, B3v, E; *SarnUzn* H6v; *LeovPrzep* a3v; A kogoż maſz wzywác ná wſpomozenie ſobie ná morzu álbo ná inych ſtráchoch ſwiáta tego *RejAp* 54; gdyż przez morze zázwdy niebeſpiecznoſci á burzliwoſci ſwiáta tego w piſmie być rozumieli *RejAp* 175, 10, 16, 39v, 65, 67 (41); ktore zá ſtátecznoſciá ſpodziwná/ gwałtowniey fię miłóſci przeciwiá/ niź ktora w morzu ſkáłá nawálnym wełná. *GórnDworz* Bb5v, H2v, H3, H6 [2 r.], Zv [2 r.], Ccv (11); y wſtał z pułnocy wiátr/ á wzbudzi nawałnoſci/ á ták fię rozigra morze *HistRzym* 11v; á wyſzedłzy zázwał iego/ á wyrzuciłzy klucze w morze/ wrocił fię zálie do domu. *HistRzym* 38; Morze ktore wylewa y zás vpada/ ieſtci ten ſwiát/ ktory chyta ſercá ludzkie łákome *HistRzym* 122, 11, 11v [2 r.], 12v, 14v, 15v (65); *RejPos* 2, 2v [2 r.], 5, 5v, 48v (27); *BialKat* 168v; Parnáwá. Miáfto y Zamek/ tuſz nád Morzem. *KwiatOpis* B2v, B3, B3v, Cv, Dv [3 r.]; *KuczbKat* 139; *RejZwierc* 14, 14v, 19, 20v, 28 (37); *BielSpr* 38v, 45; *KochMon* 19, 24, 25, 34; tedy vćiekł do Dory miáftá nád morzem leżácego [venit in Doram fugiens per mare]. *BudBib* 1.Mach 15/11, 1.Gen 1/10, 22, Ex 15/4, 10, 19 (46); *HistHel* C2 [3 r.], C2v; *MycPrz* I [C], II C2; *BialKaz* G3v; á oto rzuciło fię ftádo ſwini po brzegu do morzá [in mare] *BudNT* Matth 8/32, Matth 8/24, 21/21, Mar 2/13, 4/1 [3 r.], 5/13 (21); *CzechRozm* 17, 130v, 183v; *ModrzBaz* 10, 42v, 43 [2 r.], 67, 102v, 104; ſłuchaymy/ że Graeczyn Z morzá. wyfiáda/ y ziemię woiuie. *KochOdpr* A3v, A3v, D3; ále tho/ że morze co godzin ſzeſć odftepuie y przyſtepuie/ záléwa ſwé y ofuſza brzegi/ kto kiedy przyczynę nálaſz? *Oczko* 9, 7v, 8, 9; *Calag* 15a, 116a, 345b, 467a; Huczy morze popędliwé/ Bijá wáły w brzegi krzywé *KochPs* 69, 19, 24, 33, 40, 44 (32); *SkarŻyw* 47 [3 r.] 98, 134, 152, 188 (28); *KochTr* 22; *MWilkHist* E4; dobrowolnie puſczaią bieniaſzewi brathu ſwemu przyrodnemu W zelistriiowie dwu kmiećiu zewſzytkiem iſprawiedliwoſciami ich, tak dlugo y ſzeroko, iako ſprzylięgloſciami ktem wlokom nalieży, bądź w łákach, w lieſiech, borach, Morzu etc ze wſzitkiami pożytkami *ZapKoſcier* 1580/13; *StryjKron* A3v, 26 [2 r.], 41 [2 r.], 46 [4 r.], 47 (27); *CzechEp* 366, 408; *KochJez* B4; *NiemObr* 105, 148; *KochEpit* A2; gdy do Kolchów rycérze wybráni Pławili fię przez morze po kożuch báráni *KochFr* 99, 24 [2 r.], 49, 52, 56, 73; *KlonŻal* B2, B3, B4, C; *KochMarsz* 154; *KochMuza* 27; *KochPhaen* 2, 6, 11 [3 r.], 12, 14 [2 r.] (23); C3v; *ReszPrz* 57, 101; *WerGoſc* 226; niebieſka mądroſci [...] Z bogáctwy nie zrownána/ y z tym co ma morze. *WisznTr* 22, 27; *BielSen* 10; *KochPam* 84 [2 r.], 85 [3 r.], 87 [2 r.]; Fortuná navy ná morzu ſpráwuie *KochPieſ* 41, 1, 2, 7 [4 r.], 9, 18 (18); *PudłFr* 21 [2 r.], 26, 43, 58, 67, 75; *ArtKanc* G2v, P14, T14; *GórnRozm* B2, D2, D3, Kv [3 r.], M2v, M3v; *KochProp* 6, 11, 14; *KochWr* 16; *ZawJeft* 13, 19, 31; AEstuaria – Morskie odnogy, albo wilanie z morza. *Calep* 37b; Piratica – Sbyanie namorzu. *Calep* 808a, 35a, 131a, 185a, 347b, 435a (17); *GrochKal* 7, 11, 12; *Phil* C4; *GórnTroas* 12, 17 [2 r.], 18, 19, 21 (16); W morzu/ rozliczny dziw ieft zátáiony *GrabowSet* Lv, Bv, C, Lv [2 r.], M4 [2 r.]; *KochFrag* 16, 21, 22, 24, 27, 41, 53; *OrzJan* 68 [2 r.], 128 [2 r.]; *LatHar* 15, 401, 535; Zátrząfná Niebem gromy/ á ziemię ogniami Zátopiá/ y zápalá morze z żywiołami. *KołakCath* C5; *KołakSzczęſl* A2, Cv, D; A

ktobykolwiek zgorzły iednego z tych máluczkich wierzących w mię: lepiejby mu iżby był wwiązany młyńki kámień około łzyie iego/ y był wrzucon w morze [*in mare mitteretur*]. *WujNT Mar* 9/42; wyźrzeli Iefufá chodzącego po morzu [*ambulantem supra mare*] *WujNT Ioann* 6/19, *przedm* 34, 36, *Matth* 4/13, 18, s. 32 (78); *WysKaz* 12 [2 r.]; *JanNkar* A2v; O miáltách nád morzem śiedzących. *SarnStat* 1111 *marg*, 106, 109, 131, 134, 141 (16); *WitosłLut* A2, A5v [2 r.], A6; *KmitaSpit* A2v [2 r.], A3 [2 r.], B2, C6; *SkarKaz* 455b, 520a, 578a, 639b; *VotSzl* B, D2v; *CiekPotr* 62, 71, 82; *CzahTr* G4, L4v; *GosłCast* 9, 28, 55, 59; *SkarKazSej* 685b; Odyślea Homerowa nic inźzego nie ieft iedno żeglowanie/ ábo rádniey tułanie śię po morzu Vlyśfela Itáceńskiego *KlonFlis* A3v, A3, B2 [2 r.], B3 [2 r.], B3v [2 r.], B4 [2 r.] (36); *KlonWor* 10; *PudłDydo* A2 [3 r.], A2v, A3, B2, B4v [2 r.], B5; *SzarcRyt* D2v; [gdy [Bóg] zákładał morzowi gránice iego *WujBib Prov* 8/29 (*Linde*)].

I sg w funkcji okolicznika miejsca: »morzem« (57): *KromRozm II* v3v; á będziemy íthobą walczyć morzem y ziemią [*et pugnabimus tecum mari terraque*]. *Leop* 1.*Mach* 8/32, *Act* 13/4; *RejZwierz* 17v; ále pośłał do Azyey po ludzi/ łkąd mu ich przyśzło łtotyfiąc morzem *BielKron* 245v; Z Indyey wíętfzey perły idą morzem do Arábiey y źioła *BielKron* 264; Do they Infuły [*Majorki*] z Hiszpániey iázdy morzem czterzy álbo pięć godzin *BielKron* 280, 61, 75v, 240v, 264 [3 r.], 267v (25); *Disiunctus* freto ab Italia, Morze leży miedzy ym y miedzy włochy/ álbo morzem rozłączony od włoski ziemie. *Mącz* 178a; *Calag* 599a; *SkarŻyw* 134, 543, 553, 571; Próžno morzem nie pływamy: Próžno w bitwách nie bywamy: Vgodzi niezczęście wśzędzie *KochTr* 17; A iź w ten czás Iulius Cefarz/ y Morzem y Ziemią Hispánią woiował *StryjKron* 71, 41, 59, 61, 100, 120 (9); *WerGośc* 238; *KochPam* 83, 84, 88; *ActReg* 95; *OrzJan* 128; OD Narwie do Gdańská álbo do Lemburgu, iest 130 mil morzem brzegu piękného, y wielce pożyteczného *SarnStat* 134, 387; VISIMIR ieden z Potomkow Lechowych też rzádził: Duńczyki morzem gromił *KlonKr* A2, Av, F; *CiekPotr* 71.

W połączeniach szeregowych (87): *TarDuch* A7v; Stworzyciel nieba y ziemie, gwiazd, morza y gor, ktory mi fwe przeżeganie dał *BielŻyw* 149; *RejPs* 152v; *SeklKat* N4v; Z ziemie też wśzytki pożytki bierzemy/ z morzá ryby/ s powietrza ptaki *HistAl* K4, C7; *KromRozm II* h; *LubPs* R3 *marg*, dd4 *marg*, ff2; *GroicPorz* h2v; Tu ślyśyź nie moje świádectwo/ ále tego ktorego ieft ziemiá/ morze/ y niebo *KrowObr* 178, 79; *RejWiz* 52v, 112, 113, 165; *Leop Ex* 20/11; *BibRadz Ps* 135/6, *Agg* 2/7; *BielKron* 8, 295v; *SarnUzn* B5; *RejAp* 53, 55v, 63, 64v, 65v (10); *GórnDworz* Mm6v; Ale práwicá Bołtwá iego rozumie śie wśzytká możność Bołtwá iego/ ktora śie śzyroko rościągnęła ták ná niebie iáko y ná zyemi/ w piekle y w morzu. *RejPos* 78, 51v, [77]v [2 r.], 80, 231v, 291, 336v; *RejZwierc* 1, 104v, 156; Bo zá źeść dni wczynił Iehowáh niebioá y ziemię morze [*caelos, et terram, mare*] y wśzytko co w nich *BudBib Ex* 20/11, *Lev* 11/9, *Ps* 95/11; *BudNT Act* 14/15; *CzechRozm* 3v, 5v, 168; Śmiéy fye niebo/ táńcuy ziemi/ Zágrzmi morze wáły śwémi *KochPs* 145, 101, 132, 174; *SkarŻyw* A3 [5 r.], 70, 597; *StryjKron* 602; *CzechEp* 239, 269, 274; *KochPhaen* 1; Kościół cię nie ogárnie/ wśzędý pełno ciebie/ Y w odchlániach/ y w morzu/ ná ziemi/ ná niebie. *KochPieś* 71; *ArtKanc* I2v, I7, M6v, P14; *GostGospSieb* +3; *GórnTroas* 28, 48; *GrabowSet* D2; A wśzelkie ítworzenie ktore ieft ná niebie/ y ná ziemi/ y pod ziemią; y co w morzu ieft [*quas in caelo et super terram et sub terra, et quae sunt in mari*]/ y co w nim: wśzytkie ślyźałem mowiące *WujNT Apoc* 5/13, *Act* 4/24, 14/14, *Apoc* 7/1, 3, 10/6 (8); Także wśzytká ziemiá Pomorzka [...] y z Morzem/ Rzékami/ Wodámi/ Morzem [*cum*

Nariga fluviis, aquis, mari JanStat 866] łowieniem Ryb: które łą na końcu morzã/ [...] ku królestwu Polkiemu/ máią y teraz należć *SarnStat 1088, 1088, 1120; KlonFlis B4*.

W przeciwstawieniach: »morze... ziemia (2), rzeka (1)« (3): *PatKaz III 125*; iże ieft morzki dziw iako pies, w morzu fie lęże/ ale fie na ziemi palie. *FalZioł IV 40c*; (Iáko) płyną wody z morzã [*de mari*] á rzeká [*fluuius*] wyfycha y wyfiąka. *BudBib Iob 14/11*.

W porównaniach (48): bo yako morze yeft matka wżytkich uod tak marya matka kozdey lafky *PatKaz III 113v, 125v [3 r.]*, 126; yam tes zewfzitykm fwim wielkym woyskiem ktore woysko rowna fíye morzv, wednie y wnoczi ktemvmfye pośpiefchal *LibLeg 10/46v; RejRozpr E2v; HistAl F7, M5; GliczKsiąż H7; RejWiz 3; Leop Is 57 arg, 57/20; BibRadz Is 5/30, 11/9*; zbytek/ ktory iako morze Wżytko pożrze *KochSat A4v*; Czás burzący iáko morze/ Wżytki náfze íprawy íporze. *RejZwierc 236, Av, 103v, 142v, 150*; Bo zrozumienie iey ieft pełnieyfze niź morze [*Ab enim mari multiplicatae sunt cogitationes illius*]/ á rádá iey głębfza ieft niź przepáść. *BudBib Eccli 24/33, Is 57/20, Ier 6/23, 49/23, Ez 26/3, Eccli 24/37*; poniewáfz nápełnioná będzie ziemiá znáíomosći Páńfkiey/ iáko morze wodámi/ ktore wżytko pokrywáią. *CzechRozm 113v, 138v; SkarŻyw 130, 553; KochPieś 9; GórnTroas 45, 69; Serce/ iák morze/ wichry vtrapione. Ono wod pełno/ á me zátopione Oczy łą łzami GrabowSet M4, Lv [2 r.]*, M4; *LatHar 264; KołakCath Cv*; Okrzyk iego iáko morze zábzmi *PowodPr 8, 10, 12, 25*; á rofkołzy iáko morze nie przebráne trwáią. *SkarKaz 639b, 81a; GosłCast 57; KlonFlis A4*.

Tłumaczenie etymologii imienia „Maria” (2): Wzyáto to ymyá marya oth morza Naprzod dla pełnołczy bo yako wmozru yeft pełnołcz y płynyenye wżytkich uod tak wmaryey yeft pełnołcz lafky y płynyenye yey wżytwym ludzym *PatKaz III 125, 113v*.

W charakterystycznych połączeniach: morze błędne, bujne, burzliwe (13), bystre (6), ciche (5), gniewliwe (rozniewane) (2), huczne, niespokojne, niezjeżdżone, niezmierne, okrutne, poruszone (wzruszone) (2), słone, spokojne (4), srogie (5), straszliwe (straszne) (2), szerokie (przestrone; szerokość morza) (10), szumne, wełniste ((na)walne) (6), wichrzate, wrzące, zimne, żeglowne; morze się chwieje, gra (rozigra się, zigrawa, igrające) (7), huczy (2), się podnosi, cicho stoi (uciszyło się, stoi z pokojem) (5), się uspokoiło (uspokojone, uspokoić; uspokojenie, spokojność morza) (4), wylało, się (w)zburzyło (zburzenie morza) (7), się wzdyma (nadyma) (2), się (za)burzy (3), (za)szumi (szumiące; szum morza) (5), zrusza się; z morza wysiąć (2); na morze jechać, (po)płynąć (2), puścić (puszczać, puszczenie) się (28), się wieść, wieźć [kogo] (1), wsiadać (wsiąć, wsieć) (7), wychodzić, wypłynąć, wyprawić się, żeglować; przez morze płynąć (pływać) (4), (przy)pławić się (4), wieźć się (2), żeglować (3); w morze się puścić; morzem ciągnąć (2), (do-, po-, przy-, z)jechać (przyjeżdżać) (11), gromić (pobić) (2), iść (przyjść, podchodzić) (7), płynąć (pływać) (5), prowadzić, (prze)wieść, (przy)wozić (5), przyplawić, przywieść, przyżeglować (2), puścić się (2), walczyć (wojować) (3), zasłać; na morzu jechać, nawałność, płynąć (płynący) (2), robić, żeglować. (żeglowanie) (4); po morzu chodzić (2), jechać (jeździć, jeżdżący) (7), (po)płynąć (pływać, pływający) (13), puścić się (6), wozić (wieźć) się (7), żeglować (żeglowanie, żeglujący; żeglowanie morza) (11); w morzu żeglowanie.

Przysłowia: Kto zna morze/ wie co gorze. *BierEz L4v*.

Z Nierownym w wierze/ nie pływaj ná morze. *BierEz Q*.

Littus arare. Proverbium, Próžno co czinić, Wodę mierzić/ Wodę z morza przelewać niektorzi mowią. *Mącz* 16c.

Proverb. Maria montesque polliceri cepit, Ziemię y morzá począł obiecować. *Mącz* 231b.

Ale iáko fie rzekło/ trudno ná morze bez wioflá *JanNKar* A4v.

Fraza: »jako piasek (a. piasku) w morzu, na morzu« = *dużo; velut harena quae est in litore maris Vulg Gen 22/17 (4:1)*: Bo yeŕlibych ye liczyć chcyá/ tedy ich ták wyele/ Iáko kyedy pyáku w morzu/ to rzec mogę śmyele *LubPs* eev; y rozmnożę rodzaj twoy iáko gwiazdy ná niebie álbo piafek w morzu *BielKron* 13, 14; *SkarŻyw* 285; GDy ŕzcześnie płuży dobrze/ W ten czás przyiaćioł ŕzczoŕdze. Iáko piaáku ná morzu *CzahTr* H4v.

Zwrot: *peryfr.* »piasek we wszystkich morzach zrachować« = *wykonać rzecz niemożliwą (1)*: O pánie/ iáko wielce ľą známienité Rády twoie: iáko ľą wielce obfite: Rychley piafek we wŕzytkich morzách zráchuię *KochPs* 203.

Wyrażenia: »ciasne, wąskie morze; ciasność, przeście, wąskość morza; morze się ścieśniło« = *cieśnina; fretum Calep [szyk 10:2] (6:2;1:1:1;1)*: v Konŕtántinopolim morze ŕcieśniło fie wielkimi ćiaánoćiami [...] thy ćiaánoći zowá Bosforus/ bo to przeście morzá puł Włókiey mile ma *BielKron* 273v, 191v, 389v, 445v [2 r.], 461; Hellespontus, Wąskość morzá miedzy Thraciá y Phrygiá *Mącz* 154b; *StryjKron* 16, 71; *Calep* 435a; Przez ćiaáne morze [...] Da ľię ták widźieć/ gďzie Herkules śmiały Przekował ľkáły. *KlonFlis* Dv.

»morze głębokie, bezdenne; głębokość morza« = *profundum maris Vulg, PolAnt [szyk 13:11] (22:1;1)*: *RejPs* 203; *RejRozpr* E2v; Vpadłem w odchłáni ŕrogye morzá głębokyeo *LubPs* P6v, P5v; Azażeś wźedł do głębokości Morzá/ á po naniźŕŕym dnie przepáći przechodziłeś fie? *Leop Job* 38/16; *BibRadz* 2.Cor 11/25; *BielKron* 445v [2 r.]; *Mącz* 403d; *KochOdpr* Dv; *KochPs* 7; gdy Piotr widział iŕz Pan wnocy ľuchą nogá po morzu głębokim y ŕzerokim [...] iáko po ziemi mocney na ich pomoc chodźil *SkarŻyw* 597; *NiemObr* 139; *KochFr* 90; *KochPhaen* 3; *KochPam* 81; *KochPieś* 15; Niech téz rozmiérzaiá ŕwiat/ y głębokie morze *PudłFr* [3], 66, 68; *ZawJeft* 32; *KlonFlis* C2v, C4; *PudłDydo* B2v.

»mocny na morzu« = *dysponujący dużą flotą (1)*: Iákożeś zginęło ktore leżyŕz ná morzu/ miaáto známienite/ ktoreś było mocne ná morzu [*fortis in mari*] z obywáthelmi twemi *Leop Ez* 26/17.

»szerokie morze; szerokość morza« = *mare spatiosum Vulg; aequor patens Mącz [szyk 5:5] (9:1)*: Hoc mare magnum et spaciosum manibo [...] To morze wielkie y ŕzyrokie mieŕtczmi/ w tym zwierzęta ktorim liczby niemaŕz. *WróbŻołt* 103/25; *LubPs* hh6v; *RejWiz* 50; *Mącz* 326d; *KochOdpr* C3v; *KochPs* 133; *SkarŻyw* 579; *NiemObr* 139; Szumny wiátr/ iáko téz kiedy pędzi nagle/ Ná ŕzerokie morze roŕpuŕzczone żagle. *WisznTr* 35; ziemie nie wyźrzemy/ A ŕzerokości morzá nie przeźrzemy. *GórnTroas* 68.

»szerszy niż morze« = *bardzo szeroki (1)*: Czy ty maŕz wŕzechmogáće⁸⁰ náleść? [...] gębfzy ieft/ niż piekło: ŕzyrfzy/ niż morze. *BialKat* 73v.

»wicher na morzu« = *sztorm (1)*: Procella. Sturm des meers. Wicher na morzu. *Mymer*¹ 4v.

Zestawienia w funkcji n-loc: »Morze Adryjatyckie (a, Adria, a. Adriaticum, a. Adryjatskie, a. Adryjatkie, a. Adryjacksie, a. Adryjatyckie), Weneckie, Włoskie« = (*mare*) (*H*)*Adria Vulg, PolAnt,*

Mącz; *Adriacum, Adrianum, Adriaticum, Venetum Cn* [szyk 27:3] (23:5:2): *Leop Act* 27/27; *BibRadz Act* 27/27; wŹyŹthki kráiny od pułnocnego morzá wielkiego Oceaná lodowátého/ áż do morzá Włofkiego/ fkálnego/ południe⁸⁰ áby w tych kráinách żadny nie fmiál fie fádzić áni ofiadác/ iedno wálze [*Słowian*] pokolenie *BielKron* 337v; y thák fie rozmogli byli áże do morzá Tráckiego/ ktore zowiemy Pontus Euxinus/ áż do morza Adriáticum Włofkiego/ y Egeum Greckiego/ nie było iedno Słowieński ięzyk. *BielKron* 338v, 60v, 61, 155, 242, 269v (16); *Mącz* 9c, 77b, 151d, 165c; *BielSpr* 41v, 59, 69; Adria morze niefpokoayne/ ktore przyległo afz pod Wenecyá. *BudNT h marg*; *StryjKron* 100; Bo Słowacy przeŹli przez Dunay/ y nád morzem Weneckim všiedli/ gdzie y dziś Źiedzá/ y od nichże Źiemie támtę Słáwoniá zowá. *KochCz B*; gdyfmy fię tuálali po morzu Adryátickim *WujNT Act* 27/27; *JanNKar* B4v.

»Morze Angielskie, Brytańskie« [szyk 9:1] (7:3): Dzieli Europę [...] od pułnocy morze Angielkie/ to iest Brytańkie/ od zachodu teŹ Oceanus Atlántikus. *BielKron* 271, 280v, 292, 292v [2 r.], 461v; [*Normandowie*] Lotoringiae regio, Ku morzu Angielskiemu álbo Britańskiemu wyciągnęli. *Mącz* 250b, 193b.

»Morze Arabskie, Perskie« [*w tym: Arabskie i Perskie (1)*] = *Zatoka Perska* [szyk 9:1] (5:5): *BibRadz I 2 marg*; Od wŹchodu Słóncá zámyka fie [*Persja*] Indyá/ od południa morzem Perfkim. *BielKron* 267v; Ma teŹ [*Afryka*] od wŹchodu fłóncá rzekę wielką Nilus/ ktory áż z Indyey wychodzi/ y morze czerwone/ ktore ie dzielá od Azyey. Dzieli ie teŹ morze Arábkie od Arábiey. *BielKron* 269v, 31, 259, 264, 267v [2 r.], 445v.

»Białe Morze« (4): nathem swyeczie, nathey zyemy yefthem bozyc zyemy byalego morza czarnego morza, Rummyelky [...] y wŹyŹthkyey Arablkyey zyemyae *LibLeg* 7/40v; *MetrKor* 46/46v, 117v, 175.

»Morze Czerwone (a. Czerwone, a. [Czerlone]), Sufskie (a. Suf), Trzcinne, Perskie, Płowe, Wichrowate« = *mare rubrum HistAl, Vulg, PolAnt, Calep, Cn; mare Suph PolAnt; flavum mare Mącz; Erythreum mare Cn* [szyk 64:18] (68:8:3:1:1:1): Potym fie Alexander ku czirwonemu morzu brał *BielŻyw* 162; iechał nád brzegiem morzá Oceanáskiego [...] á iádác przez czterdzieci dni/ przifzli áż do morzá czyrwonego [do morza czerlonego *HistAl* 1570/500] *HistAl* M4v, M5v, M6; *LubPs* P3, P3v *marg*, Y2v [2 r.], dd5 [2 r.], gg2v; *GroicPorz* h3; *KrowObr* 63, 94; *Leop Num* 21/14, *Deut* 1/40, 2/1, 3.Reg 9/26, *Act* 7/36; Pámięthayacie iáko oycowie náŹy byli wybáwieni w morzu czerwonym/ gdy Fárao gonił zá nimi z woŹkiem fwym. *BibRadz 1.Mach* 4/9, s. 31, *Ex* 23/31, *Deut* 1/40, 2/1, I 158v *marg*, *Sap* 10/18; Sciąga fie tho kroleŹtwo [*Persja*] áż do czerwonego morzá/ przeto zowá morze Perfkie. *BielKron* 267v; bo nierowno bliŹey do Kálekutu álbo do wŹyŹthkiey Indyey Źiemia álbo czyrwonym morzem *BielKron* 455, 28v, 30v, 31 [2 r.], 46v, 47 (24); Flavum mare [...] Płowe morze *Mącz* 129d, 108c, 358d; *RejPos* 265; Y rofkazał moizéfz Izráelowi wyniŹć od morzá trzcinne⁸⁰ y wyŹli w pułzczá Szurfká *BudBib Ex* 15/22; á położyli fię nád morzem (*marg*) álbo trzcinnym/ álbo teŹ wichrowatym/ 2. Moi: 17. (-) Sufem. *BudBib Num* 33/10; LecŹ wtrácił Fáraóná y rycerŹtwo iego do morzá Szuffkiego/ bo ná wieki miłofierdzie iego. *BudBib Ps* 135/15, *Ex* 15/5, *Num* 14/25, 33/10, 11, *Ios* 4/22 (13); *BudNT Act* 7/36; *Oczko* 9; *KochPs* 160, 199; *StryjKron* 11; *BielSen* 13; *KochPieŹ* 40; *ZawJeft* 19; *Calep* 930a; *GórnTroas* 8; *LatHar* 632; *KołakSzczęŹl* C3; *WujNT* 7/36, *Hebr* 11/29, k. Zzzzz3v.

»morze Egeum (a. Eg(i)ejskie), Greckie« [w tym: *Greckie Egeum itp.* (2)] = *mare Aegeum Cn* [szyk 16:1] (13:4): Począyna się Europą ze wchodu słońcá od rzeki Tánáis á południá od morzá Greckiego Egeum álbo Ionium gdzie się z málą Azyą rozdziela y od Grecy/ z Mácedonią *BielKron* 271v; *Cykládes* Infuły ták zowá/ iż v Delu w okrąg oliádły/ których liczą być ná morzu Egieyńkim pięćdziesiąt y trzy/ iedny Wenetowie trzymáią drugie turcy *BielKron* 273v, 269, 271, 273v, 274 (14); *Mącz* 286d; *StryjKron* 16.

»Morze Eiptskie« (1): Ziemiá wálszá od ftrony Południowey poydzie od morzá słonego/ ktore iest ku Wschodu słońcá aż do morzá Egipthskiego ná Zachod *BibRadz* I 98d *marg*.

»Morze Wielkie Eous« = *Ocean Spokojny* (1): ábowiem thám ku pułnocy iuz Scithya przychodzi od morzá wielkiego Eoo/ po Grecku wchod Słońcá. *BielKron* 269.

»Morze Eubojskie« = *Morze Egejskie w okolicy wyspy Euboea* (1): Euripus Euboicus septies in die reciprocatur, Morze Eubojskie siedm kroć się przez dzień obróca/ álbo ciecze y ták y lám. *Mącz* 324b.

»Morze Galilejskie, Tyberyjadzde, Ceneroth (a. Ceneret, a. Cyneret), Kinarotskie, ktore zowá jeziozem Genezaret« = *Jezioro Tyberiadzkie; mare Galilaeae Vulg, PolAnt; mare Ceneroth, Tiberiadis Vulg; mare Chinereth a. Chinneroth PolAnt; Genesar Mącz* (19:5:3:1:1): Przytem chodząc nad Morzem Galilejskiem/ virzał Simona i Andrzeia brata iego *MurzNT Mar* 1/16, *Ioann* 6/1; *Leop Ios* 12/3, *Ioann* 6/1, k. AAA2; á tá gránicá poydzie ku ftronie Morzá Cyneret (*marg*) To Morze ktore zowá jeziozem Genezaret. (-) ná Wchod słońcá. *BibRadz Num* 34/11, *Mar* 7/31; *Goski* A7; Dwie gorze są między morzem Galilejskim á Sámárią/ Gelboe y Gazyrym. *BielKron* 264v, 43v; *Mącz* 144a; *RejPos* 80, 183, [203]v, 204; *BiałKat* 133v; á idźcie ná spódkanie im [...] Zás (od) polá/ álz do morzá Kjnárothskiego/ ku wchodu y álz do morzá polnego *BudBib Ios* 12/3; *BudNT Matth* 15/29; *CzechRozm* 29; Bo gdy się ná pułte mieyscá vdał Pan Iezus/ zá morze Tyberyádskie/ lud wielki [...] wyprawił się zá nim *SkarŻywo* 384, 596; *WujNT przedm* 40, *Matth* 4/18, 15/29, *Mar* 1/16, 7/31, *Ioann* 6/1, 21/1.

»Morze Finońskie (a. Finnonijskie)« = *Zatoka Fińska* (2): Máią Finlándowie wstáwiczná walkę z Moskwą ná odnogách morzá Finnonijskiego/ lećie ná morzu/ źimie ná ledzie/ zówždy się kołácą o swe krzywdy. *BielKron* 294, 294.

»Francuskie Morze« [szyk 1:1] (2): *BielKron* 280v; potym Francuskim Morzem obrociwłzy żagle ku pułnocy/ przybił się w Ocean Niemiecki *StryjKron* 71.

»Gdańskie Morze« (1): A Ruś/ ták ludnému narodowi/ y owym co nád Gdańskim morzem mieźkáli/ co rzeczem? czyli téz ci z Kroacijéy pószli? *KochCz* Bv.

»morze Hellespont (a. Hellespontum, a. Hellespontus)« (3): *MiechGlab* 66; potym się Helle fiołtrá oglądnełá y wtonęłá/ przeto ono morze zowá y dziś Hellefpontus. *BielKron* 54, 261v.

»Morze Herkulesowe« = *Cieśnina Gibraltarska* [szyk 3:1] (4): Gránatá z Mauritháńską ziemią nie dáleko są od siebie/ thám morze wpada ciálnemi kąty/ ktore zowá morze Herkulesowe/ á drugie Syhilie. *BielKron* 278v, 159, 278, 461v.

»Morze Hiszpańskie« = część *Morza Śródziemnego od strony Hiszpanii* [szyk 1:1] (2): Ebusus, Wyłpá ná morzu Hiszpańskim. *Mącz* 98d; *KochPieś* 74.

»morze Ikareum (a. Ikaryjskie)« (3): Pitágorás Philozoff wyłzedł rodem z wyłpy Sámó/ ktora leży ná morzu Ikarijskim nie dáleko miáftá ktore zowá Ephezus. *BielKron* 274, 23v [2 r.].

»Morze (Wielkie) Indyjskie, Inderskie« = *Ocean Indycyjski; mare Indicum Mącz* [szyk 1:1] (1:1): A od południá [dzieli Azyjã] morze wielkie Indyjskie. *BielKron* 263v; *Mącz* 209d.

»Morze Jafońskie« = *Morze Śródziemne w okolicy Jaffy; mare Ioppe PolAnt* (1): áby prowadzili drzewo Cedrowe z Lewanu do morzá Iáfo(nkiego) wedle rozkazánia Koreszá krola perfskiego *BudBib Ezdr* 3/7.

»Morze Jońskie (a. Joniskie, a. Jonium)« [szyk 9:1] (10): Iawan thedy przy morzu Ionkim rozmnożył Graeki, takież y Słowaki Eoliki y Heladiki á to przez łina Helifę. *MiechGlab* 42, **v, **3, 42; [Mahomet] Gránice Tureckie áż do morzá kthore zowá Ionium náznáczył. *BielKron* 241, 27, 271v, 461v; *Mącz* 246a, 422b.

»Morze Kaspi(j)skie (a. Caspium), Chwaleńskie, Hirkańskie (a. Hirkanum, a. Hirczańskie), Perskie« [w tym: *Kaspijskie albo Perskie itp.* (3)] = *mare Caspium Miech, Cn; mare Hyrcanum Cn* [szyk 35:4] (19:13:5:2): Azyjka Sarmatia ma w łobie rozmaithe narodi á rodzaie Tatarow ku wřchodu łloncza łie łciágaiącz áż do morza Káspijskiego (ktore Rus Chwalenfskiem zowie) *MiechGlab* 1; A gdy zima przychodzi [Tatarzy] zawłze do morza Chwalenfskiego (ktore po łacinie Caspiu^m zowá) wciekaiá *MiechGlab* 22, *7 [2 r.], **3 [2 r.], 1, 23, 24 [2 r.] (13); iż rzeki ktore idá s Scytyey ku południu płyná/ włzytki wpadáia iedny w morze Hirkańskie/ drugie w Pontkie/ drugie w Káspijskie *BielKron* 8v, 125v, 239v, 268 [9 r.], 432 [4 r.], 436v (17); *Mącz* 210d, 354d, 377a; rołciágnał moc łwoię od Morzá Káspijskiego áłbo Perfskiego *StryjKron* 280; iż od nich [król Aleksander] proźnymi obietnicámi był przyzwan przeciw Cárzewi Prekopfskiemu ná pomoc/ z dálekich łtron Scytyjskich Zawołfskiej Hordy/ áż do Morzá Káspijskiego áłbo Perfskiego *StryjKron* 692; *KochJez* BB.

»morze Kodan« (1): V krzywych brzegow morzá Kodanu piętnałcie liczá. Inful wielkich/ miedzy ktoremi nalepfa Fionia/ po niey Fálterá/ Lálándia/ y inne *BielKron* 292v.

»Morze Kretyckie« (1): Kretá áłbo Kándya wielki wyłep ná łwym morzu Krethyckim *BielKron* 461v.

»Morze Kurlandzkie« = *Zatoka Ryska* (2): *StryjKron* 81; dlaczego Rusniá rzeká statki z towarami przez wszytko morze Curlandzkie prowadzone bywaiá *ActReg* 45.

»Kurskie Morze« (2): bo iádác miedzy Kurfskim y Baltickim morzem/ pod łámy woz wáły morfskie bijá *StryjKron* 72, 72.

»Morze Libijskie« (1): SYRTES – Hąki piácowe w morzu libyskim. *Calep* 1042b.

»Morze Ligustyckie (a. Ligusticum)« (3): *BielKron* 211v, 281; Corsica, Insula, Wyłpá nie dáleko od Sardiniey ná morzu Ligufiticum názwánym. *Mącz* 66c.

»Morze Lodowate (a. Lodowe), Zmarzłe (a. Umarzłe)« = *Morze Arktyczne; oceanus glacialis Mącz, Cn; Cronium mare Mącz; oceanus septenirionalis a. Scyticus, mare hyperboreum a. arctoum Cn* [szyk 11:3] (12:2): Dzieli iá [Azyę] teź od pułnocy tenze Oceanus Scytykus/ y niegdzie morze lodowáte/ ktore dla wielkiego źimná nigdy nie rołtaie. *BielKron* 263v, 294v, 295, 297v, 338, 427 (9); Cronium mare, Morze lodowe/ ktore zówzdy zmárzłe yełt. *Mącz* 69b, 146a; *KochProp* 12; Bo od zmárzłego morzá po brzeg Adryánfski/ Włzytko był opánował cny naród Słowiánfski. *KochCz* A3v; *KochFr* 95.

»Morze Martwe, Słone, Palestyńskie, Polne, Południejsze, Puste, Sodomskie, Wřchodowe« = *asphaltites (lacus), mare mortuum Mącz, Cn; mare deserti a. salsissimum a. Sodomiticum Vulg; mare*

orientale a. Palestinum a. salsum a. solitudinis PolAnt [szyk 15:7] (9:7:1:1:1:1:1): Od wchodu aż k zachodu/ y w pułnocne łtrony/ K morzu połudnyeyłsemu/ w on kray łpułtołfony *LubPs* Y4v; Seon krol Amorreyłki/kthory miełzkał w Efebon/ pánował [...] od pułtyniey aż do morzá Ceneroth ku w łchodu słońcá/ aż do Morzá pułtego [pułtynie *WujBib*] *Leop Ios* 12/3; A morze Sodomłkie riby załie wyrzuć *Leop 4.Esdr* 5/7, *Ios* 18/19; Ale gdy miáłtá łą podwrocone/ obroćiły łię w ieźierzyłko/ kthore Asfáltytes/ álbo słonem ábo też martwem morzem náziwáią *BibRadz* I 7d *marg*; Y záložę gránice tve od morzá czerwonego/ aż do morzá Pálełtyńłkiego *BibRadz Ex* 23/31; A gránicá tá przydźie aż ku Iordanu/ kończąc łie aż v morzá łłonego/ á wedle gránic tych źiemia wáłzá ze wład ográniczoná będzie. *BibRadz Num* 34/12, *Gen* 14/3, *Num* 34/3, I 98d *marg*, 173c *marg*; *BielKron* 12v, 264v, 266v; *Mącz* [18]a, 147b, 232b; [zwycięzeni królowie] áłz do morzá Kjnárothłkiego/ ku wchodu y áłz do morzá polnego *BudBib Ios* 12/3; Pułnocne też (woyłko) oddalę od was/ á zápedzę ie do ziemie pułtey y opułzczoney/ oblicze iego ku morzu wchodowemu *BudBib Ioel* 2/20, *Ios* 12/3; *StryjKron* 395; Iáko gdy Iordan wpada w martwe morze/ Ołobny tobie nurt po wierzchu porze *KlonFlis* F4.

»Morze Maurytańskie« (1): Thy brzegi morzá Mauritańłkiego á Gránaty łą od łiebie okołó łiedmi łet łłopniow. *BielKron* 278v.

»Morze Medyterańskie (a. Mediterraneum), Miedzyziemskie (a. Miedzyziemne), Wielkie, Gaditaneum, Punicum, Śrzod(o)ziemne, Ostateczne, Społrednie, na zachod słońca« = *mare magnum Vulg, PolAnt, Cn; mediterranea Vulg, PolAnt; mare mediterraneum a. Tyrrenum Cn; mare occidentale Vulg; mare novissimum PolAnt* [szyk 35:6] (18:8:6:2:2:2:1:1:1): Od pułzczey y od Libanu/ y rzeki wielki Eufłrátén/ aż do morzá ná zachod słońcá [zachodniego *WujBib*]/ będa gránice wáłłe. *Leop Deut* 11/24; Włfyłtká źiemia Etheyłka aż do wielkie^o morzá ná zachod słońcá/ będzie gránicá wáłłá. *Leop Ios* 1/4; [*Nikanor*] zewłokłły z łiebie odzienie łławy/ vćiekáiąc morzem łpołrednym [przez morze Miedzyziemne *WujBib*]/ łámiułtek przyłłedł do Antiochiey *Leop 2.Mach* 8/35; iákoby łługá zbiegł/ łam tylko zołtawłzy/ morzem ktore zowá Mediterráneum/ przyłłedł do Antyochiey *BibRadz 2.Mach* 8/35, *Num* 34/6, I 98d *marg*, *Num* 34/7, *Ios* 1/4, 23/4; Náđ to ielzće [*Herkules*] od rozboynikow morłkich wyzwołił morze Medyterańłkie/ ktore dzyeli Afrykę z Europá álbo Hłłzpániá *BielKron* 62; Látá od záloženia Rzymu wtora bitwá byłá Rzymian s Kártágniłłkimi/ náđ ktorymi Hánribál był przełožonym/ ná morzu ktore zowá Punikum *BielKron* 129; Wándáli záłię łzli do Hłłzpániey/ wnet y do Afryki przez morze Gádytáneum aż do Kártáiny *BielKron* 338; Miedzy ziemne morzá łą thez drugie od kráin twoich wezwáne/ iáko Gáliyłłkie od Nárbony/ Ligułtyckie od Ligułryey/ Tułcyiłłkie álbo Tryremum Sycyliyłłkie/ Adryátyckie co w Wenecyey *BielKron* 461, 3, 43v, 129v, 191, 239 (20); *Mącz* 109c; Pułnocne też (woyłko) oddalę od was/ á zápedzę ie do ziemie pułtey y opułzczoney oblicze iego ku morzu wchodowemu/ záś ołtátek iego ku morzu ołtátecznemu *BudBib Ioel* 2/20; Potym Kupcy Donem z Mołłkwy y z Rezanu źegluiąc/ aż do Kaphy/ Prekopu/ Konłtantinopolá/ y do włzyłłkiey Greciey/ Włoch/ Hieruzálem/ Siriey/ y do Afryki Morzem Miedzyziemłłkim przez Pontum Euxinum/ y Hełłspontum przychodzą *StryjKron* 395, 11, 16, 66, 71 [2 r.]; Czállem łię [kupiec] pułci morzem łrzodoźiemnym/ (*marg*) Mare mediterr[an]i]cu^m

morze śrzodoziemne. (-) [...] Do czarnych Maurow/ do Lybyiey párney/ Dla kupi márney. *KlonFlis* Dv.

»Morze Meotskie, Tatarski Ocean« = *Morze Azowskie; Maeotis Cn* (2): Hippopodes/ nád morzem Tátárkim Oceanem/ ci máią głowy człowiece/ á nogi zádnie y przedme końkie. *BielKron* 8; Cimerius Bosphorus, Bágno v morzá ktore Meotskim zową. *Mącz* 26c.

»Morze Narbońskie« (1): Krolestwo Fráncufkie [...] od południá ma morze Nárbońkie. *BielKron* 280v.

»morze niższe« = *północna część Morza Tyrreńskiego* (2): Tákże y wyłpy niłłżego morzá/ Korfikám/ Sárdyniám/ Sycyliám [...] potwierdzamy i dáimy. *KrowObr* 31; *BielKron* 276.

»Morze Nordwejskie« (1): Brzegi morzá Nordweyfkiego ktore fą od zachodu Słonecznego czáfu Wiofny nieprzełpieczne fą tym ktorzy ná morzu w okręciach iádą *BielKron* 293v.

»(Wielkie) Morze Ocean (a. Oceanie, t a. Oceanus, a. Oceanii) (Eous), Wielkie, Ogulme« [*szyk* 21:6] (13:13:1): MAgnes iest kamień ktori w gorach nad Morzem rołcie/ á zwłázcza w Indijey v wielkiego morza Oceana. *FalZioł* IV 55c; W Krainach północnych przy morzu Oceanii ktore wżytkę ziemię obtacza/ dni bywaią lecie barzo długie *MiechGlab* *3v; *HistAl* M4v [2 r.]; Ameryká wyłep ná zachod fłonca iest ná wielkim morzu Oceanie *BielKron* 461v, 75v, 126, 263v, 269, 269 [2 r.] (16); Oceanus, Wielkie morze które wżiftek fwiát okrąża. *Mącz* 258d, 377a; *KochPieś* 32; niekończyłes bowiem wálzá kto [*lege*: król]: M. gránice morzem Oceaníkim páństwą fwego/ áni niebem flawy fwey *OrzJan* 94; *KolakSzczęśl* Cv; y ftálás fie iáko Ocean ábo ogulme morze: w ktore wżyfłkie ze wżyfłkiego światá káłuże ímrodliwych kácerłtw/ bez żadnego tánowánia wćiekáią. *PowodPr* 12; *KlonFlis* Dv.

»Morze Połnocne (a. Pułnocne)« (3): Ren wpada w morze pułnocne/ á Dunay w Przekopłkie *BielKron* 287, 286; *KochPam* 84.

»Morze Połnocne (a. Pułnocne) (Wielkie), Niemieckie, Bałtyckie (a. Balteum, a. Baltearicum, a. Baltearyckie, a. Baltejskie, a. Baltskie), Germańskie (a. Germanicum), Pruskie, Sarma(ty)ckie, Słone, Wenedyckie, Wineckie« [*w tym: Niemieckie albo Sarmatyckie itp.* (6)] = *Bałtyk; mare Germanicum Miech, Cn; oceanus septentrionis Miech; Germanicus oceanus Mącz; mare salsum JanStat; mare Balticum Cn* [*szyk* 46:22] (20:19:12:4:4:4:3:1:1): zafię był poiman y połlan na Kowno ktori iest zamek nad morzem Bałteyfkim *MiechGlab* 32; A Scandia leży na zachod fłonca ku północy zamorzem Germańkim *MiechGlab* 49; To też godno wiedzieć iż z morza wielkiego północnego pochodzą ryby, po mołkiewfku Morż wezwane *MiechGlab* 61, *5, **3, 45, 52, 61; Dziełiąta rzeká ktorą theż zową Niemiecką Wiłłą/ kthora fie poczyna w Słáfkú/ idzie przez polłkie Krolestwo/ Prufkie/ áż do morzá Bálteárickiego ábo Niemieckiego v Gdańfká. *BielKron* 282; ftych kráin pułnocnego morzá/ ktore przyległy ku Mołkwi/ iáko/ Filándya/ Liwonia/ Swecia/ Láponia [...] piłáli ie [*Goty*] wynidź *BielKron* 337, 8, 281v [2 r.], 282 [2 r.], 290v, 292 (34); Wirlándya miedzy włchodem Słóncá/ á pułnocną plagą leży/ od pułnocy odnogá Báltyckiego morzá/ á ku włchodu fłóncá Nerwá rzeká w te odnogę wpadájąca *KwiatOpis* A4; Gotthi populi, Lud który przed czafy w Norweiey Szweckiey ziemi y Gotiey około morzá Sarmáckiego miełzkał. *Mącz* 147c; Theutones. Lud nád morzem niemieckim około Duńského krolewłtwa *Mącz* 455a, 144c; *Oczko* 7; tákże Gepidy przodki Litewłkie y Zmodzkie/

ktorzy w ośtátnich kątách y brzegach Oceanu Baltickiego/ który dziś Niemieckim Morzem zowiemy/ miełzkáli *StryjKron* 31; A to zebranie Włochow przyżegłowáło tu Morzem/ z Wodzem íwoim Libonem/ y wyfiedli nád odnogą Wenedyckiego Morzá ná brzeg/ gdzie dziś Zmodź y Liwoni/ álbo Litwá *StryjKron* 41; á Borkus nád Iurią áz do Morzá Prułkiego/ y Kurlandłkiego kráiny rządził. *StryjKron* 81, 41 [2 r.], 46, 51, 72; To Wineci/ zkad morze Wineckie názwano *KochProp* 12; *GrochKal* 21; y ma bydź przełzćie przez pułczą [..] wżędzie od lewéy ítrony ná trzy mile: á ták precz áz do brzegu Morzá ílonégo. *SarnStat* 1110, 1089 [2 r.]; *CiekPotrŚredz*)?(4; *KlonFlis* Dv.

»Morze Pontskie (a. Pontum, a. Ponskie, a. Ponckie), Czarne, Euxinum (a. Pontus Euxinus, a. Euksyn, a. Euksyńskie), Trackie (a. Tracyjskie), Przekopskie, Moskiewskie, Tureckie, Wielkie« [w tym: *Pontus albo Moskiewskie itp.* (5)] = *mare Ponticum Miech, Cn; mare Euxinum Miech; pontus Euxinus Cn* [szyk 67 : 16] (41:20:14:3:2:1:1:1): *MetrKor* 46/46v, 117v, 175; ktorzyłz to Połowczy był lud przy brzegu morza Euxinum (ktore Pontem albo Mołkiewłkim morzem zową) za białem ieziozem miełzkaiąci. *MiechGlab* 2, *8, **3, **4, 24, 26 (9); *LibLeg* 7/40v, 9/53, 11/83v; będą mieć ty kráiny [...] Stronę zachodnią/ ktora íie poczyna od wielkiego morzá/ zową Pontus Euxinus. *BielKron* 43v; O morzu Tráciyskim. MORze ktore w Tráciey dzieli Europę od Aziey ma wiele imion/ gor/ pagorkow/ wyłpow. *BielKron* 273v; íełt teź Cimerius Bosforus/ przez ktory Palus Meotyká w morze Pontłkie płynie *BielKron* 274; co płynie do Renu/ to w morze pułnocne wchodzi/ á co w Dunay/ to w morze Przekopłkie wpada. *BielKron* 286; W Europie Dunay przednieyfa rzeká/ z gor Alpes wychodzi/ á wpada w Pontłkie morze íiedmią rozdziáłow. *BielKron* 461, 54v, 92, 130 [3 r.], 131v, 140 (41); Colchis [...], Kráyná miedzi morzem Euxinem/ á miedzi gorą Caucałem ná granicách Armeńskich. *Mqcz* 59c, 154d, 240b, 312b, 441d, 458a; połłał do niego niemáły Poczet żołnierzow áłz do Herákliey/ bliłko morzá czarnego *SkarŻyw* 187; głownieyfe nád Morzem czarnym/ Euxinem/ Propontidem/ y Helełpontem miáłtá *StryjKron* A3v; Sarmatowie kiedy ofiedli nád Czarnym Morzem. *StryjKron* 91 marg, 46, 91, 95, 96, 100 (14); *KochCz* A3v.

»Morze Propontidis« = *cieśnina Marmara* (1): Argonánte potym przyplłynęli do Pontu/ potym do morzá ktore zową Propontidis/ Potym do Helełpontu/ áz do Troiey. *BielKron* 54v.

»Morze Sárońskie« = *Zatoka Sárońska* (1): Epidaurus miáłto przy morzu Sárońskim obronne/ y miedzy wielkimi íkałami *BielKron* 273.

»Morze Seneg« (1): Potym íie [żeglarze] do drugiey wyłpy puścili [...] potym do morzá Seneg/ gdziełmy pierwey byli. *BielKron* 451v.

»Morze Skłane« = *mare vitreum Vulg, PolAnt* (17): *Leop* *2v; Było theź przeciwko onemu máyełtatowi morze íkláne podobne ku kríztałowi *RejAp* 48v, 49v [2 r.], 127v [2 r.], 129 [4 r.], *Ee2* [2 r.]; *BudNT Apoc* 15/2 [2 r.]; *WujNT Apoc* 4/6, 15/2 [2 r.].

»Morze Syryjskie« (1): przyplłynálem do Beryntu miáłtá Fenickiego nád morzem Syryíłkim *BielKron* 455v.

»Morze Trojańskie« (1): Niech dwóy głoś [!] dáią morzá Troiáńłkiego Brzegi *GórnTroas* 13.

»Morze Tyrreńskie (a. Tirrenum), Tryremłde (a. Tryremum), Włoskie, Sycylijskie, Sykulskie, Tuscyijskie« [w tym: *Tuscyijskie albo Tryremum Sycylijskie* (1)] [szyk 9:3] (4:3:2:1:1:1): *MiechGlab* **3; przyciágnęło wielkość okrętow Turkow dobywáć Rycerzow Rodyáńłkich/ to íełt Bozogropłkich ná

wyśpie Melicie ná morzu Sykulkim. *BielKron* 239; gdzie Tyber rzeká wpada w morze Triremkie *BielKron* 276; Sycylia krolesthwo ná Włoskim morzu. *BielKron* 461v, 461, 461v; Lippara, Iedná wyśpá z tych które Aeolias. Vuleanias et Hephestades bywayá zwáne/ Tych yeft siedm /miedzy włoska [!] ziemiá á miedzy Siciliá/ ná morzu Tyrrenskim. *Mącz* 195a, 209d, 301b, 470c.

»Morze Wareckoje« (1): Nápiáli tedy iż im Wáregowie y Czoferowie ná ten čás pánowáli/ á miáltho czynízow dawáli im fkorki wiewiorce/ gđzie ielzcie y dziś zowá morze Wareczkoie/ nád kthorym na ten čás mieszkáli/ miedzy Swecyá a Liwlánty/ gđzie thez y Wándálity piśzá być tegoż narodu. *BielKron* 427.

»Morze Zachodn(i)e, Altantykiem (a. Atlantyńskie)« = *mare occidentis HistAl* [szyk 8:1] (5:4): tak fiedz lepiey fiechowa w Morzu zachodnym y w miedzy ziemney, Iako miedzy britraniá [!] á miedzy niemieczką ziemiá, *FalZioł* IV 30a; *HistAl* B6, D5; To żeglowanie czwarte Amerykuá było láthá 1503. ále nie doźło íwego końcá dla niefortuny ktora fie mu przygodziła ná morzu Atlantyńkim *BielKron* 448, 440v, 447v, 450v, 461; bom ia zá pomocá Bofká/ wiaré w Chrytuła máiac/ światem wżyciek od morzá záchodnego y páństwo Rzymkie opánował *SkarŻyw* 306.

»Zielone Morze« (1): Potim liodmego lata krolowania íwego Egiptu dobył, á tam podle zielonego morza Alexandriá wielkie miaśto założył *BielŻyw* 149.

Szeregi: »od morza do morza« = *a mari usque ad mare Vulg, PolAnt* (16): *WróbŻołt* 88/26; Wten čás fie rozkwitnie íspráwiedliwy á roskocha fie w możności íwoiey ktora mu ínadz będzie rofferzona áz od morzá do morzá. *RejPs* 105, 132v; *KromRozm III* E2; *LubPs* Q4; *KrowObr* 19v; Ktorzy światem od morzá do morzá władáli/ Áz pod niebo ślawy íwey głofy podawáli. *RejWiz* 86v; A poruślá fie od Morzá do Morzá/ y od Pułnocy áz ná wíchod Słońcá: będą krązyc ízukáiac fłowá Páńskiego/ á nie naydá go. *Leop Am* 8/12; *BibRadz Eccli* 14/22; *BielKron* 272; *RejPos* 343v; *BudBib Mich* 7/12, *Eccli* 44/22; *CzechRozm* 107; *LatHar* 399; Tá mátká íkupiła wam do iednego ciála Rzeczypośf: ták ízerokie y zacne narody/ rozśzerzyła páńtwo íwe od morzá do morzá/ y íásiádom was ítráźliwe poczyniła/ iż oburzyć íię ná was nie śmieią. *SkarKazSej* 666a.

»morze, wsze głębokości« (1): [Bóg] W morzu we wífech głębokościách moc íwoię obiáwił *LubPs* dd4.

»niebo a (i) morze« (2): *Aër interiectus inter coelum et mare*, Miedzy niebem y morzem nic ynżego nie yeft yedno wiatr. *Mącz* 162d; *KochPieś* 32. [*Ponadto w połączeniach szeregowych 66 r.*].

»ogień abo morze« (1): Rozważy íobie gđzie fie podziály ony zacne á mocne miáftá [...] A nie tylko miáftá ále y iníuły/ álbo po náłzemu kráiny/ ktore ábo ogień popalił ábo írogie morze zátopiło. *RejZwierc* 87v. [*Ponadto w połączeniu szeregowym 1 r.*].

»(i) morze, (a, abo, i) rzeki« = *mare et aquae, mare et flumen PolAnt* [szyk 9:6] (15): Et ponam mari manum eius; et in fluminibus dexteram eius. A położę na morzu rękę iego y na rzeki prawicę iego. *WróbŻołt* 88/26; *RejPs* 144v; *RejWiz* 10v; *BibRadz I* 1b; *Exercitum vel copias transportare*, Przes rzékę álbo morze przewieść. *Mącz* 314a, 146b; *BudBib Lev* 11/10, *Eccli* 44/22; *Oczko* 3v; *KochPs* 94; *SkarŻyw* 115, 270, 312; Wízytko to zgráía Neptuná onego/W morzu y w rzekách ták rozrodzonego/ Co dzieći ípłodził/ Nymfy miłuiący/ Tyśiac tyśięcy. *KlonFlis* B4v, B4. [*Ponadto w połączeniach szeregowych 7 r.*].

»morze i wały« = *mare et fluctus PolAnt* (2): *BibRadz Luc* 21/25; Z brzegu na morze pątrzyć y ná fzumne wály Piękna rzecz/ o pomorskie gdy lię łamią fkály. *KlonFlis* B2.

»wiatr, (i) morze« = *ventus et mare Vulg, PolAnt* [szyk 19:2] (21): Abowim mamy tego ząwłfe aż do fkończenia fwyátá z łobą/ ktory wyátrom y morzu rokázuye/ a flucháyą go *KromRozm III* L3v; *RejPos* 48v [2 r.], 51, 75, 213, 231; *BiałKat* 328v; *RejZwierc* 250; *BiałKaz* G3v; Tedy wftawfzy zągroził wiatrom y morzu/ y byłá wielka cífza. *BudNT Matth* 8/26, *Matth* 8/27; *KochEpit* A2; *GórnTroas* 65; *WujNT Matth* 8/26, 8/27, *Mar* 4/41, *Luc* 8/ 25; Ktoż fzczeńliwfzy: ten co rychło doiedzie/ czyli ten co lię po morzu y wiátrách długo włoczy *SkarKaz* 422b, 550b; *KlonFlis* B3v. [*Ponadto w połączeniach szeregowych* 2 r.].

»morze, (a, albo, ani, i, zwłaszcza) woda« [szyk 4:3] (7): Czwałtęgo dnia wfłytki ryby ij morskie dziwy ktore żywą w wodách ij w morzu zbierzą fie gromadą *OpecŻyw* 193, 193; *FalZioł* V 49v; Insula, Wyfpá ktorą ze wfząd wodá á zwáfzczá morze obieğło. *Mącz* 171c, 194b; *GosłCast* 22; *PudłDydo* A4v. [*Ponadto w połączeniach szeregowych* 5 r.].

»(ani, i, tak, nie tyło) morze, (ani, i, a, jako i, z, albo ale i, także i) ziemia« = *mare et terra Miech, HistAl, Vulg, PolAnt, Mącz, JanStat* [szyk 39:32] (71): *MiechGlab* 3; *WróbŻółt* 94/5; *HistAl* I4v; *BielKom* B5; Y ná morzu y ná zyemi kto iego drogi zgádnie/ Iáko s tego fwoie wierne gdy chce wywodzi fnádnie. *LubPs* R5; *Leop* 1.*Mach* 8/23, 32; *BibRadz* 3.*Esdr* 4/2, 15; áby s they źiemie mogł álbo morzem álbo źiemią do wyfpy Moluki doćiągnąć *BielKron* 445v, 115v, 279 [2 r.]; Geographus, Popifnik ziemi ten który wie o położeniu źiem/morzá/y kráiyiny popifuye. *Mącz* 144c, 56b, 161c, 231b, 283b; *RejAp* 65, 74v, 83v, 84, 84v [2 r.] (14); *GrzepGeom* B; *RejZwierc* 57v, 170; *BielSpr* 3v; *WujJud* 193; *BiałKaz* H3v; *SkarJedn* 254, 270, 314; By rozum był przy młodości/ Nigdy tákiey obfiitości Pereł morze/ y źiemią złotá nieurodzi/ Żeby tego niemieli tym doftawác młodzi. *KochOdpr* A4v, C3v, D; *KochPs* 110, 156, 212; *SkarŻyw* 542, 595; *StryjKron* 66, 71, 100, 120; *NiemObr* 14; *KochFr* 22; *WerGośc* 238; *BielSen* H2v; *ArtKanc* N19; *GórnTroas* 30; Idź/ á weźmi książeczki otworzone z ręki ániolá ftoiącego ná morzu y ná źiemii. *WujNT Apoc* 10/8, *Matth* 23/15, *Apoc* 7/2, 10/2, 5, 12/12; *SarnStat* 1077, 1111 [2 r.], 1121; Y morzá, y roznych źiem obiechałem w koło, Ktorych oczy me iáko żywo nie widźiály *CiekPotr* 66; *SapEpit* D2v. [*Ponadto w połączeniach szeregowych* 78 r.].

Wyrażenia przyimkowe: »(za, gory), za morze« = *daleko, w obce kraje; trans mare Mącz, Vulg; ad maria JanStat* (42): *GliczKsiąż* M6; Nie położonoć go theż zá Morzem/ ábyś wymowki niemiał/ á mowił/ ktoźlie może znas zá Morze wieść *Leop Deut* 30/13; Ten rzekł co Bog może dáć/ to Cefarz niemoże/ Cnoty/ fpráwy/ rozumu/ by biegł y zá morze. *RejZwierc* 20; Thákże y Rzymiáne działáli/ fláli bráńce y złoczyńce zá morzá/ fkad fie ná wieki do fwego kráiu żadny nie wrocił *BielKron* 335v, 45, 119v, 275v, 353, 399, 419v; *Mącz* 462c; *RejAp* 149; *HistRzym* 54v; *RejPos* 327v; *CzechRozm* 29; *SkarJedn* 195, 384, 397; Nie ieft y tho trudno/ zá gory zá morze iáchác/ álbo poľác po rzeczy różne/ po korzenie/ po drzewá/ po owoce/ álbo ich foki *Oczko* 2; *KochPs* 112, 203; *SkarŻyw* 140, 251, 440, 487; Vsfłyzawfzy to Włodimirz ifz Iaropełk Olhę Brátá zábił/ zarázem z Nowogrodá wielkiego wćiekł zá Morze do Waregow *StryjKron* 130, A3v; Ktemu ná tym Synodzie dekret wczyniono/ ktorym ząbroniono/ wfzytkich áppelacy zá morze/ to ieft do Rzymu. *NiemObr* 59; *BielSen* G; iż

niebezpieczeństw y kłopotow zápomniawfzy/ zá gory zá morzá/ przez fłáły/ przez ognie/ ludźmi na wczás od Bogá co nawiętłzy wczynionemi/ czáfem więc y z vtrátą żywotá/ rzuca. *GostGospSieb* +2v; *WujNT Ioann* 6/17; *SarnStat* 1077, 1048, 1074, 1111 [2 r.], 1121; á Ionás y zá morze vćiec chćiał/ áby od pofelłtwá Boże⁸⁰ do Niniwen prožen być mogł. *SkarKaz* 241a; *KlonWor* 74.

~ *W charakterystycznych połączeniach: za morze bieć (biegać) (2), isć, (przy-, za)jechać (zajeżdżać) (8), odejść, pielgrzymować, płynąć (2), przejść, puścić się, rzucić, (po)słać ((za)sylać) (4), (po)uciekać (ucieć) (6), udać się, wieźć się, wybrać się.*

Zwrot: »(po)lecieć za morze« (3): KIedy Zorawie polecą zá morze/ Niebyway częłto/ Páwełku/ ná dworze *KochFr* 21, 130; Ale potym vćiekłzy [*papuga*] lećiała zá Morze. *KmitaSpit* A4. ~

»za morzem (i za rzekami)« = *daleko, w obcych krajach; trans mare PolAnt* (14): Rołcie imbieer za morzem á zwłáfczca w Indijey. *FalZioł* III 12c, +6, III 1, 4a; *BielKron* 125v, 399; *Mącz* 209d; *BudBib Deut* 30/13, *Ier* 25/22; *SkarJedn* 166; *CzechEp* 330; Prawdźiwa Ewángelia/ iednáka záwždy y zgodna ná każdym mieyfcu y zá morzem y w Indyách záwždy iedná/ iáko prawdá iedná ieft. *SkarKaz* 241b; *KlonFlis* C4v.

~ *Szereg: »za morzem i na końcu świata« (1):* izali naydę zá morzem/ y ná końcu światá mieyfce/ w ktorymbych mógl vśc mocy y ręki twoiey? *SkarKazSej* 672a. ~

We frazach i wyrażeniach animizujących (14):

Frazy: »morze požre, połknie« [szyk zmienny] (2:1): *LubPs* Sv; *KochPs* 118; Iż co fię zrodzi ná Polłkim vgorze/ Połknie to morze. *KlonFlis* C4.

»morze ucieka« (3): *KochPs* 173 [2 r.]; Cożci fię stáło Morze iż ták vćiekasz? *ArtKanc* G2v.

»wiatry z morzem się zmowiły« (1): WIátry z północnym morzem ná mię fię zmowiły/ Aby mię niewinného gárdłá pozbáwiły. *KochPs* 66.

Wyrażenia: »morze chytre« [szyk 1:1] (2): mogliby my tego Morzá chytrého zdrady Przebydź *KochFrag* 15, 15.

»morze gniewliwe« (1): Alić iuż morze fłacze gniewliwe. *KochPs* 165.

»morze gnuśne« (1): Płáććie [...] Pułfcze/ od Kárytánłkich gor do pułnocnego Brzegu/ gdzie morze gnuśne od mrozu wiecznego. *KlonŻal* A3v.

»łakome morze« (1): (*nagł*) Modlitwá o déłcz. (-) [...] Zywey wody dodawáf rzekom niełpokoynym. Ty przepáści náfycałz y łakomé morze *KochFr* 125.

»miłe morze« (1): Ale coć fie ftáło miłe morze żeś fie ták złtráfłýło? *RejPs* 169.

»morze rozgniewane« (1): Nie vbłagánłfze [*Parki*] niż morze rozgniewáne *KlonŻal* D.

W przén [w tym: morze błędow (1), gniewu (1), krześcijaństwa (1), miłosierdzia (2), miłości (1), rozpaczy (1), słow (1), śmierci (1), tłumaczenia (1), trosk (1), wiecznego zapamiętania (1), złego (1), złości (1)] (17) : racz tez [...] mnye włłitkyego kłobyie przecyągnąc a yakobi yedná kropya wmorzu myłofcy fwey zatopyc *BierRaj* 17v; że okrutné morze ciężkie⁸⁰ gniewu iego/ włzyłtki fwoie wiry i náwałności na moię głowę byłtrze toczy *MurzHist* Lv, E4v; *RejWiz* 190; zem fię nie leda iáko/ áni bez wiosłá na to morze tłumaczenia puścił *BudNT* dv; zem iuż z onego głębokiego morzá błędow Antychriłtowych wylzedł ná brzeg bełpieczny zbáwienia *CzechRozm* 20v, 20v; *SkarJedn* 386; *KochPs* 104; *CzechEp* 24; *NiemObr* 85; KOCHANOVVSKI iedyny/ nieprzebráne morze Słow y rzeczy

ołobnych *KlonŻal* B; *GrabowSet* M3v, S4v; wżelákie przewinienia moię wrzucam w niezbrodzone morze miłóšierdzia twego *LatHar* 71, 190; *PowodPr* 56.

Przen (75) :

a) *Świat, życie doczesne na świecie* (72) : *RejWiz* 83v, 185; *OrzQuin* A4; Nie tułaymyłz fie więcey po tym morzu áni thez błákyamy/ ále daymy cześć á chwałę Pánu Bogu náłzemu *SarnUzn* H6v; kthorzy fie iefzczę iáko fwinie we błocie nurzamy á topimy w tym obłudnym morzu náłzym *RejAp* 129v, 105v, 129v [2 r.], 132v [2 r.]; *GórnDworz* Mm6; *RejPos* 6v, 51 [2 r.], [137]v, 158v, 176v (8); *RejZwierc* 103, 120v [2 r.], [121]v, 126v, 127, 132; áby fię z morzá tego wielkiego y ſzerokiego nágrawał/ w którym náyduie fię moc niezliczona zwierzu máłego y wielkiego *LatHar* 590; *SkarKaz* 552a; *Vocatio* ábo powołanie kaźdego człowieká/ iefł łóđziá iego ná ktorey pływa/ y iáko rybitw iáki/ łowi łobie ryby rozmáite w tym morzu *KlonFlis* A4, A4v.

W charakterystycznych połączeniach: morze burzliwe (15), *marne* (7), *mizerne* (2), *nędzne* (2), *niebezpieczne, nikczemne, obłudne, okrutne, omylne, plugawe, smrodliwe* (2), *spokojne, srogie* (3), *szerokie, wielkie, zaburzone; na morze odepchnąć się, płynąć, puścić (a. puszczać) się* (4); *przez morze płynąć* (2), *przebrnąć; płynąć morzem; na morzu mieszkać; błąkać się po morzu, kołysać się, płynąć, pływać* (5), *tułać się, wozić się; (po)topić (się) w morzu* (2).

Zwrot: »puścić (a. puszczać) się, płynąć bez wiosła na morze; w morzu bez wiosła pływać« [*szyk* 2:2] (2:1;1): A próżno fie tákowy ma mądrym názywać/ Kto w tym burzliwym morzu bez wiołá chce pływać. *RejWiz* 8v, 2; iedno fie ták puścił bez wiołá ná morze zá nędznym ſwiátem tym/ á zá obłędnościami iego. *RejAp* 43; *RejPos* 174v.

Wyrażenia: »martwe morze« (1): [*Demokryt*] *Zywot* teź nałz martwym morzem naziwał *BielŻyw* 65.

»morze świata (tego)« (32): *LubPs* ktv, Y5v marg; *RejWiz* 87v; Takieź teź ludzie iáko dłu⁸⁰ robią w morzu te⁸⁰ ſwiátá/ táko dłu⁸⁰ fie im dobrze wodzi *HistRzym* 50v, 84; *RejPos* 6v, 51, 51v, 174v, 175 (17); *RejZwierc* 28, 67, 83, 127v, 177; *SkarJedn* 38; *GrabowSet* M3; *LatHar* 604; Teć łá wiatry y wichry ktore łzkutą náłżá ná morzu tego ſwiátá igráią *KlonFlis* B, A4v.

Szereg: »morze a (to jest) świat (a. obłudność świata tego)« [*szyk* 6:1] (7): *RejAp* 106; *RejPos* 49, 174v, 175v, 187v, 331; kiedybychmy teź to łobie rozmyłłáli/ w iákiem teź tu niebefpieczeńłwie morzá thego á ſwiáthá tego obłudnego pływamy *RejZwierc* 14v.

b) *Pustynia* (2) :

Zestawienie: »morze piaseczne (a. piaszczyste)« (2): Wodz ktory przez tho morze pialeczne lud wiedzie ma zegárki kompáfy tákie iáko ci máią ktorzy ná morzu żegluią. *BielKron* 263v, 263v.

c) *Okręty pirackie lub wojenne prowadzące rozbój na własną rękę* (1) : y tákowa dań dłuęiego czáfu nie była włożoná/ ále tylko dla wřpokoienia morzá [*ad pacificandum mare JanStat* 905] w ten czás/ gdy Królowa Dácie Máłgorżetá z Olbrychtem Królem Szwedzkim wiodłá woynę. *SarnStat* 1121.

2. *Olbrzymi zbiornik na wodę (około 5 m średnicy), ustawiony na dziedzińcu świątyni jerozolimskiej; mare Vulg, PolAnt* (11) : Amiálzłłóść tego Morzá była ná dłóń. A kray iego/ iákoby kray v czálłe/ y iáko rozwinioney leliyeý bráło w fie tho Morze dwa tyłiącá miar *Leop* 3.Reg 7/26, 3.Reg 7/25 [2 r.], 4.Reg 16/17, 25/13, 16, 1.Par 18/8.

[Wyrażenie: »morze miedziáne«: Zás słupy miedziáne/ ktore (hyły) wdomu Iehowy/ y podítawki/ y morze miedziáne [*mare aereum*] [...] połamáli *BudBib 4.Reg 25/13, 1.Par 18/8.*]

Szeregi: »morze albo kadz wody« (1): A to pímo ktore przywodzą o siedmi łupach/ ták do tego łúży/ iáko dwánaście lanych wołow/ ktore morze ono ábo kadz wody/ ktora prze Chrzešt wzyftek Kościoł Chrześciánłki znaczyłá/ ná łobie trzymáli. *SkarJedn 300.*

»morze albo kocieł« (1): Vczynił tež Morze (álbo kocieł ná vmywánie) lane [*mare fusile decem cubitorum a labio usque ad labium; (marg) kocieł wielki lity. (-) WujBib*]/ wíferz ná dzieśięć łokci/ od kráiu iednego do drugiego/ okrągłe w koło: Pięc łokci wyfokość iego/ á obręcz ná trzydzieści łokci opáfowálá ie w koło. *Leop 3.Reg 7/23.*

»umywadło albo morze« (1): Y íthało ono morze ná dwánaście wolech [...] kthorych wołow wílyfłkich zádki wewnątrz pod vmywádłem álbo Morzem íkryli fie [*quorum posteriora universa intrinsecus latitebant*]. *Leop 3.Reg 7/25.*

Synonimy: 1. jezioro; 2. kocieł, umywadło.

Cf [**MORZOGROŻNY**], **MORZOLOTNY**, **MORZOWŁADNY**, **ŚRZODMORZE**, **ZAMORZE**